

KRÚDY ÉS PÁRIZS

Nem akarunk senkit abba a tévhitbe ringatni, hogy Krúdy Párizsban is járt, ezért előre is kijátsszuk a kártyát: Krúdy soha nem volt Párizsban. A cím azonban mégsem légből kapott: lehetett volna; egyszer nagy alkalmá lehetett volna egy pompás párizsi útra. Csathó Kálmán meséi Iróársak című könyvében, hogy Rózsahegyí mutatta neki először Krúdyt, a magas, barna fiatalembert, egy éjjeli kánéházban, mindjárt hozzáfűzve, hogy másnap kellett volna Párizsba utaznia, a székesfőváros kétezer forintos ösztöndíjával a zsebében. de előző éjjel rossz volt a lapjárás az Otthon-körben és ösztöndíja az utolsó fillérig elúszott.

Az eset egyébként homályos. Csathó Kálmán 1901-re teszi ezt a találkozást, amikor Krúdy még huszonhárom éves volt. mások — néhány röpke utalásban még előfordul a történet — tíz évvel későbbre. De lehet, hogy csak legenda ez is, mint annyi minden Krúdy körül. A Krúdy-filológia tudományos szerint még nem tisztázta az esetet.

„Hát így nem jutott el Párizsba! Csak a párizsi expresszre szállt föl minden újjáron, azzal ment Nagymarosig, ahol a gyerekei nyaraltak” — jegyzi meg Szabó Ede Krúdy-könyvében. Nem jutott el Párizsba, ahol pedig Kuncz Aladár, a Fekete kolostor-ban ezt írja, sirt az örömtől a bérfogaton, amikor először hajtattat a Gare de l'Est-ről szállás helye felé. Ahol Ady megtalálta a maga „Bakonyát”, ahol Rippl-Rónai, a francia poszt-impressionisták, a nabik baráti körében kifejlesztette gyönyörű művészetét, és ahol még annyan kaptak a „szittuák” közül ösztönzést és bátorítást a századelőn, Párizsban, amely a XVIII. század óta, és ekkor ismét a kultúra, a műveltség csillogását árasztotta a világra. A „fény városában”.

Sokszor elgondolkoztam már ezen a Krúdy-adomának beillő történeten. Hát igen, rosszul járt a lap, és egy dupla vagy semmi elfújta a kétezer békebeli koronát és a párizsi utat. (Nem lehet pontosan felmérni az értékét, mert az átszámítások mindig bizonytalanok. Azt azonban tudom, hogy jó atyám 1911-ben kilencven koronára nőszült, havonta ennyit lérén a fizetés, és anyámat, aki tanítónő volt, azon-

nal lemondatta az állásáról.) De nem is a pénzbeli vesztéség itt a legfontosabb — ami pedig sok embert öngyilkossági gondolatokra indított volna —, hanem a párizst látogatás elmaradása. (Többet aztán meg sem kísérelte a Párizs-utazást.) Talán többet nem is gondolt rá. Ekkor, tehát egyetlenegyszer életében alkalmá lett volna Párizsban járni, és közelebbről megismerkedni a franciákkal, és valahányszor ez eszembe jut, mindig azon töprengek, vajon mit jelentett volna számára ez a párizsi élmény, és egyáltalában jelenthetett volna-e valamilyen érezhető hatást műrében.

Krúdy egy félelmetes őserő volt. Normális emberi méretek számára körrethetetlen életmód és alkotóerő. Különös, utánozhatatlan, magában álló volt embernek és írónak egyaránt — mondja róla Schöpl in Aladár is. Meg vagyok guőződve, hogy témái más kezében szétfolynak vagy pocso-lyákká változnak. Csak ő alkototta meg ezt a hangulati világot, ezt a minden modulációra alkalmas erős és színes szőrésű költői prózát, amely még akkor sem rét hibát, ha kábult bortól, szerelemtől, éjszakázástól vagy az utolsó napok teljes erőtlenségében született.

Krúdy a legerősebb írói egyéniségek egyike, aki a saját alapélményekből szőtt emlékvilágán kívül semmit sem fogad be. Százszor is leltároz-ták már emlékeinek az élményanyagát: a nyírségi táj ez, a kisköcsma, a gyermekkor, Bodolin, a budapesti „kiszáros”, vagy helyesebben kisköcsma emlékei, a József-tér, a Belváros, a hajdani Tabán, a Vízváros, Óbuda, a kocsma, nem káreház, hanem kisköcsma, a Nagymező utca és az Ó utca környéke, a Magyar utca, a nők százhet szerelme, és a nők számtalan,

futó szerelme, ami mint egy allandóan lebegő emlékpára veszi körül életet és írásait, és élete az írás volt, és az írás volt az élete, és amelyből hiába harangozta be például néhány regénye előszavában, hogy egészen mást fog írni — a humorig lehetne fokozni ezt a megfigyelést —, már a második oldalon, sőt, már a második bekezdésben összesűrűsödik ez az emlékekből szűrődő félhomály körülötte, nők tűnnek fel azonnal félreismertetlenül de mégis felismerhetetlenül, ismerősnek tűnő tájak, amelyeknek a bokrai mögött „ősi délutánok csendje figyelget”, kisköcsmák és nagy futtatások, B. Liszka művésznő harisnyakötője villan, nyírséat földek bánatos napraforgói és a nyíregyházi Sóstó, amelynek a fái alatt Virág Irma bánatos, szép magyar nótákat énekel.

Mit adott volna, mit adhattott volna ehhez az emlékananyaghoz Párizs, egy párizsi ösztöndíj, még ha egy egész esztendőre elég lett volna is — ami Krúdyról szólrán valószínűtlen? Néhány színt bizonyára, néhány nevet, néhány történetet, színhelyet. Valaki azt mondta a minap, hogy talan pár ételreceptet, és hozzátehetjük, hogy néhány borfajtát is. Tágította volna a horizontját? Lehetséges, csak nem tartjuk valószínűnek, hiszen egész tengernyi életművét saját mélységes emlékeiből szötte, mint a pók a fonálát. Csiszolta volna elbeszélő művészetét, stílusát, hiszen a francia irodalom senkire sem maradt hatástalan, aki érintkezik vele? Ezek további feltételezések lehetnek. Tény azonban, hogy mindazok, akikhez fordításokban is eljut, és éppen a franciák művészetét az európai impresszionista próza egyik remekművének kezdi tekinteni.